

Darkroom: (Richteren 3: 12-30)

In Richteren 3 wordt een bizar verhaal verteld over een corpulente koning die op een achterbakse manier vermoord wordt door de linkshandige Ehud. Voordat we een aantal medisch-fysieke elementen nader bekijken, zal ik eerst de grote lijnen van het verhaal weergeven.

Eglon - een naam die 'stiertje' betekent - is een zeer corpulente Moabitische koning die de Israëlieten onderdrukt. De Heer zorgt voor een bevrijder, Ehud genaamd. Dit is een man met een handicap. Hij kan namelijk zijn rechter hand niet gebruiken. Als hij wordt aangewezen om de jaarlijkse schatting aan Eglon te brengen, maakt hij een kort zwaard dat hij tegen de binnenkant van zijn rechter dij verbergt. Nadat hij de schatting heeft afgedragen en weggegaan is, keert hij bij Gilgal weer om, alléén, en doet of hij een woord van de goden heeft dat speciaal voor koning Eglon bedoeld is. Deze laat Ehud in zijn bovenvertrek komen en stuurt al zijn dienaren weg. Dan grijpt Ehud met zijn linkerhand zijn zwaard en plant het in Eglons buik. Ehud verlaat de kamer via een andere uitgang. De dienaren wachten alsmaar voor de deur en omdat het stil blijft, vermoeden zij dat Eglon zijn behoefte doet. Als zij tenslotte de deur openen blijkt Eglon dood in zijn kamer te liggen en Ehud is intussen ontkomen. Deze roept de Israëlieten te wapen, en zij verslaan de Moabieten.

Een aantal aspecten van dit verhaal vereisen enige medische kennis.

Wat de linkshandigheid van Ehud betreft: er wordt ons verteld dat hij 'gehinderd was aan de rechter hand' (vers 15) (*1). Het is niet duidelijk wát er mankeerde aan Ehuds rechter hand, maar mogelijk was dit een verlamming van zijn rechter arm door een complicatie bij zijn geboorte (een zogenaamde Erbse verlamming (*2)).

Wat Ehuds zwaard betreft: de lengte was de zogenaamde 'korte el', de 'gomed', dat is de afstand van de elleboog tot áán de vingers (vers 16). De gewóne el is de afstand van de elleboog tot de tóppen van de vingers (*3). Een zwaard met de lengte van de korte el is beter aan de binnenzijde van het bovenbeen te verbergen dan een zwaard van normale lengte. Mogelijk dat de kortere lengte van dit zwaard staat voor de kortere rechter arm van Ehud. Verder was dit zwaard tweesnijdend. Letterlijk 'met twee monden' (vers 16). Later blijkt dit zwaard (dit 'ding', zoals Ehud het aanduidt), voor Eglon dubbelzinnig te zijn. Het voorwerp lijkt voor hem een begerenswaardig object te zijn, maar het blijkt hem alleen maar ellende te brengen.

En dan de plaats van zijn zwaard: in het Hebreeuws staat 'tégen zijn rechter heup', (vers 16). Met 'de heup', wordt vaak het mannelijk geslachtsdeel bedoeld, zoals onder andere blijkt uit de uitdrukking 'voortgekomen uit de heup van Jakob' (Genesis 46:26 en Exodus 1:5). Ehud zal zijn korte zwaard dus aan de binnenkant van zijn rechter dij hebben bevestigd. Bij oppervlakkig fouilleren wordt een wapen op die plaats minder gemakkelijk ontdekt.

Ehud brengt een geheim woord, een verborgen ding, tot Eglon als hij voor de tweede keer op audiëntie komt (vers 19). Hij doet alsof hij dit geheim ontvangen heeft bij de afgodsbeelden van Gilgal, want vandaar is hij omgekeerd. Ehud suggereert dat hij een geheim 'woord' heeft, maar tegelijk heeft hij een geheim 'ding' onder zijn kleding. Als hij het tevoorschijn haalt noemt hij het niet meer 'geheim', maar 'goddelijk ding' (vers 20).

Wat de plaats betreft waar zich het hele gebeuren afspeelt: In vers 20 is sprake van ‘*haäliath hamikra*’ en in vers 24 van een ‘*chadar hamikra*’. Vrijwel altijd wordt het bovenvertrek, respectievelijk ‘binnenkamer’ ‘koel’ genoemd. Het woord ‘*mikra*’ wordt dan afgeleid van de wortel ‘*kar*’, dat ‘koel, koud’ betekent. Het woord ‘*mikra*’ kan ook afgeleid worden van ‘*karah*’, ontmoeten. Dan zou ‘*mikra*’ gelezen kunnen worden als ‘toevallige omstandigheid, bestemming(*4). Dan zou het een vertrek kunnen zijn waar de koning gasten ontving voor een speciaal onderhoud. Dat zo’n bovenkamer de koelste plaats van het huis zou zijn, valt te betwijfelen. (*5). En dan nog de uitdrukking ‘Ehud was tot hem gekomen’ (vers 20). De uitdrukking ‘komen tot’ is een normale uitdrukking in het Hebreeuws om aan te geven dat iemand een ander seksueel benadert (*6).

En toen stond Eglon op van de troon (vers 20). Dit is een verrassend zinnetje. Het is volkomen ongebruikelijk dat een heerser zou opstaan als iemand op audiëntie komt. Ook als iemand een woord van de godheid komt brengen wacht de heerser, zittend op zijn troon, wat deze boodschap behelst. Dat de koning opstaat van de troon houdt in dat hij respect heeft voor degene die hem nadert; of zou het duiden op de gretigheid waarmee hij het verborgen goddelijk ding wil ontvangen?

Dan steekt Ehud onverhoeds het zwaard in de buik van Eglon (vers 21). Het woord ‘buik’, wordt elders (zie o.a. Genesis 25: 23 en 24 en Richteren 13: 5 en 7) wel gebruikt voor het vrouwelijk geslachtsdeel. Het is alsof de schrijver hier een aanranding suggereert. En het ding waar dit mee gebeurt hing tegen de binnenkant van Ehuds rechter dij. Als was het een penetratie door de fallus, zo doorboort Ehuds zwaard Eglons darmen waardoor de darminhoud naar buiten stroomt. Er wordt hier een woord gebruikt, ‘*parshedon*’, dat soms met ‘drek’ vertaald wordt en in anderen vertalingen met ‘van achteren’. Dit onbekende woord, lijkt verband te houden met ‘uitgaan’ (*7). Maar wie of wat kwam waar uit (vers 22)? Is het dubbelzinnig bedoeld, namelijk dat zoals de ontlasting (via de anus) eruit kwam, zo ging ook Ehud via het riool naar buiten. Direct hierna staat namelijk: Hij, Ehud, ging uit de ‘*misderon*’ (vers 23). Ook dit is weer een woord waarvan men de betekenis niet weet. De NBG en NBV21 vertalen ‘galerij’, wat mijns inziens wijst op een niet goed begrip van wat hier speelt.

Intrigerend is via welke weg Ehud naar buiten ging. De enige ontsnappingsroute was via het toilet dat Eglon in zijn bovenkamer had (vers 24). Via de riolering kon hij zich naar beneden laten zakken (*8). Zo kon Ehud ontsnappen, ook nadat hij de deur van het bovenvertrek van binnenuit op slot gedaan had. De Herziene Statenvertaling vertaalt vers 23b als volgt: *De deuren van het bovenvertrek sloot hij achter zich en deed ze op slot.* (In het Hebreeuws staan hier de woorden ‘dicht doen’, ‘sluiten’, en ‘op slot doen’).

Tenslotte een vraag: de dienaren van Eglon waren de kamer uitgestuurd toen Ehud zijn opwachting gemaakt had, maar hoe is het te verklaren dat zij niets gemerkt hebben van de moordaanval op hun heer? Om dit te begrijpen moeten we ons indenken hoe iemand reageert als hij met een zwaard in de buik gestoken is. Hard gillen kan zo’n slachtoffer niet, want dan veroorzaakt het zwaard door de beweging van het middenrif bij de ademhaling, nog meer pijn. Het zwaard eruit trekken kon Eglon ook niet, want het was tot en met het heft in zijn buik gestoken. Eglon zal alleen een kreunend geluid hebben gemaakt. Aangezien Eglon vrij snel overlijdt heeft Ehud met zijn zwaard waarschijnlijk de grote lichaamsslagader geraakt die vóór de wervelkolom midden in de buik loopt. Dit geeft in korte tijd een zodanig bloedverlies dat men daaraan te gronde gaat.

Conclusie

Aan de hand van bovengenoemde uitleg kan men een idee krijgen hoe zorgvuldig de schrijver dit verhaal gecomponeerd heeft.

Deze Ehud, gehandicapt als hij is, doet hier een aantal bewonderenswaardige dingen: hij zet zijn leven op het spel, nadat hij eerst zijn makkers in veiligheid heeft gebracht. Daarna doet hij zich voor als schandknaap. Dan vermoordt hij in koelen bloede een despoot. En tenslotte weet hij via een riool te ontkomen. Ehud weet van zijn handicap op een buitengewone manier gebruik te maken om zijn volk te bevrijden.

- 1) Het woord ‘*itteer*’ moet wel op een lichamelijk gebrek wijzen, want bijvoeglijke naamwoorden met zulke klinker zoals ook ‘*iwweer*’, blind, en ‘*pisseeach*’, lam, kreupel, hebben betrekking op lichamelijke afwijkingen.
- 2) Een Erbse verlamming kan bij de geboorte ontstaan als de verloskundige hard aan het hoofd van de boreling moet trekken, als een schouder achter het schaambeen blijft haken. Ook bij stuitbevallingen komt dit nog eens voor. Bij 1-3 per 1000 geboortes treedt dit op, en ongeveer 10 % van de kinderen houdt er blijvend letsel aan over.
- 3) De Fraine (Rechters, 1955) zegt dat dit zwaard een lengte had van 37 cm, Moore (A Critical and Exegetical Commentary on Judges, 1958) zegt over de lengte van dit zwaard dat het de afstand was van de ellenboog tot de knokkels van de gesloten vuist = 13 – 13 ½ inches, dat is ruim 33 cm, en Soggin (Judges 1981) heeft het over 2/3 el = ongeveer 30 cm.
- 4) Jull schreef over ‘Mqrh in Richteren 3’ (1998) en zijn mening is dit een eufemisme is voor het privévertrek van de koning. Hij legt verband met het gebruik van קָרָה in de wetten over onreinheid in Deuteronomium 23:10-15. In vers 11 wordt daar gesproken van מִקְרָה לַיְלָה ‘nachtelijke ontmoeting’ wat een eufemisme is voor ‘zaadlozing’. Ook ik meen dat in het verhaal van Ehud met het woord מִקְרָה eerder een ‘ontmoeting’ bedoeld zal zijn dan ‘koelte’, en mogelijk zelfs gezinspeeld wordt op ejaculatie.
- 5) Zie Matthews in: Judges, Ruth in de serie The New American Commentary 1999. Hij zegt, in navolging van Halpern, Judges 1-5, dat een bovenkamer in een plaats als Jericho, vlak ten noorden van de Dode Zee, juist erg warm was (meer dan 40 Celcius overdag). Een koele kamer zou men juist ondergronds verwachten.
- 6) Zo ook M.Z. Brettler in ‘The Book of Judges’: The expression ‘come to’... may also be used of sexual intercourse.
- 7) Het woord פִּרְשָׁדוֹן is verwant aan de woorden פִּרְשָׁד , de voeten spreiden, פִּרְשָׁ , ontlasting, en פָּרַד spreiden. Matthews (zie onder 3)) citeert M.L. Barré, VT 41, 1991, die verband legt met het verwant Akkadische woord *naparsudu*, ontsnappen, en dit woord vertaalt met ‘ontlasting’.
- 8) Bij opgravingen in Palestina is op enkele plaatsen een hurktoilet gevonden, en zelfs een soort toiletpot. In nr. 234 van het tijdschrift ‘Schrift’ (2007), publiceerde prof. E van Wolde een artikel ‘Moord in de afgesloten kamer’, waarin zij het woord מִסְדֵּרוֹן met ‘latrine-kamer’ vertaalt. Zij legt daarbij uit dat het gaat om de opslagcontainer onder het toilet van de koning. In 1980 is tijdens opgravingen in Jeruzalem een dergelijke fecaliëncontainer gevonden, met daarboven een grote steen met een groot gat (45 x 50 cm) in het midden.

